

SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Meilę Lietuvai galima išreikšti ir kaklaraiščiu

Lietuvos radijo diktoriaus ir žurnalistas, ilgametis kasrytinis spaudos apžvalgininkas televizijoje, puikus poezijos skaitovas ir renginių vedėjas Juozas ŠALKAUSKAS Lietuvos valstybines ir nacionalines šventes visuomet švenčia ryšėdamas Lietuvos vėliavos spalvų kaklaraištį, į Kaziuko mugę visuomet traukia pasidabinęs mediniu, į sportinių šokių varžybas „Gintarinė pora“ - gintariniu, Kalėdų laikotarpiu kasdien keičia kalėdinius kaklaraiščius... Šiandien po aštuonioliktos, šįkart Tėvo dienos skirtos, jo kaklaraiščių kolekcijos parodos atidarymo Nacionalinėje M.Mažvydo bibliotekoje su J.Šalkausku kalbamės ne apie aistrą kolekcionuoti, o apie subtilų būdą žadinti aplink save meilę Tėvynei, įsvarbinti kiekvieno sutikto žmogaus atmintyje didžiąsias datas ir tauriuosius kontekstus, šiandien taip ciniškai apleistus.

Rimvydas STANKEVIČIUS
„Respublikos“ žurnalistas

- Nebematom jūsų televizoriaus ekrane, nebegirdime per radiją, tad smalsu sužinoti, kuo esate užsiėmęs, kuo gyvenate... Negi kaklaraiščių kolekcionavimas tapo pagrindine jūsų veikla?

- Turbūt juokaujate? Manoji darbotvarkė jau šiandien yra tirštai suplanuota iki lapkričio vidurio. Renginiai, susitikimai, literatūros vakarai, renginių ir švenčių vedimas, festivaliai... Nesinori girtis, bet esu paklausus. Esu kviečiamas tų, kurie nori solidumo ir aukštos kokybės. Visuotinai žinoma, kad nesu šoumenas, todėl linksmintoju būti nei moku, nei sutinku. Bet, ačiū Dievui, Lietuvoje kol kas dar esama ne vien šou kultūros.

Na, o kolekcija - ji auga net beveik be pastangų. Šiuo metu joje - daugiau nei 1600 kaklaraiščių, tarp jų - plieninis, medinis, gintarinis, kamufliažinis, iš perlų padirbdintas, gausybė sporto tematikos, nacionalinio konteksto, politinių partijų įvairovei atstovaujančių kaklaraiščių... Pasaulio valstybių vėliavos, pasaulio valstybių valiutos, muzikinis pasaulis, profesijų įvairovė... Turiu oficialų Donaldą Trampą kaklaraištį, netgi ir kaklaraištį su išaustu, ko gero, garsiausio šiandienos Lietuvos žmogaus - Arvydo Sabonio - parašu...

- Kolekcija visuomet nemažai pasako ir apie jos savininką. Antai apie jus jūsų parodos egzemplioriai kalba, kad esate žmogus, kuriam nėra nuspėjami į datas, į valstybines šventes, į Kalėdas, Velykas - visus tuos kontekstus, kurie užpildo mūsų gyvenimą, idant būtų turtingesnis, idant nepamirštume, kad ne mumis prasidėjo pasaulis ir ne mumis jis baigsis...

- Taip, tai tiesa. Datas, nacionalines šventes svarbiausia, žinoma, švęsti kiekvienam savo širdyje, tad manieji kaklaraiščiai veikia kaip mano nuotaiką, man svarbius dalykus, mano laikyseną tam tikrų kontekstų atžvilgiu išreiškianti aksesuaro detalė. Bet drauge tai neįkuryrus būdas priminti šitai ir kitiems, suteikti jiems galimybę kiekvienam savęs paklausti: „O man tai svarbu? O ar neturėtų būti svarbu?“

Visą tą laiką, kai dirbau Lietuvos radijuje, ir tuos aštuonerius su puse metų, kai šalies spaudą sklaidžiau „Labame ryte“, kiekvieną vakarą kalendoriuje pasižiūrėjęs, kuo ypatinga rytdienos data, atsakingai pasirinkdavau ją atspindintį kaklaraištį. Vėliau kolegos man prisipažino, kad pagal manąjį kaklaraištį jie visuomet tikrindavosi, ar kokios svarbios šventės nepražiūpsojo.

Dėl to būta ir linksmy kuriozų. Iš mokslievių intelekto konkurso kartą per miestą ėjau su kaklaraiščiu, padabintu A.Einšteino atvaizdu, - gatvėje praeiviai, matyt, jį nelabai gerai žiūrėjo, tad vakare gavau telefonu bičiulio laiškėlį su klausimu: „Kokia šiandien šventė tokia keista, kad žmonės tave matė su liūto atvaizdu ant kaklaraiščio?..“

Pasaulio istorijoje yra būta laikų, kai už kaklaraiščio ryšėjimą galima buvo sumokėti gyvybę. Pavyzdžiui, revoliucijų Sovietų Sąjungoje, Etiopijoje ar Kambodžoje, kur žmonės už ryšėtą kaklaraištį buvo išvadinami buržujais ir statomi prie sienos sušaudyti.

Man to patirti, suprantama, neteko, bet buvo laikai, kai kaklaraiščio pasirinkimas reiškė ir manąjį disidentinį aktą bei meilės Tėvynei išraišką. Pavyzdžiui, 1987-1988 me-

Na, arba Kalėdų laikotarpis... Niekam ne paslaptis, kad jo metu virstu Kalėdų Seneliu. Todėl negana, kad nuo gruodžio pirmosios telefonu atsiliepinėju: „Kalėdų Senelis klauso“, bet ir vaikštau pasidabinęs kasdien vis kitu Kalėdų tematika, bibliniais vaizdais spinduliuojančiu kaklaraiščiu.

- Minėjote norą savo ir aplinkinių atmintyje sužadinti tauresnius kontekstus... Antai praėjusį sekmadienį šventėme Tėvo dieną, o net ir vienas iš Dievo įsakymų byloja: „Gerbk savo tėvą ir motiną“ - taigi ir visa, kas jiems buvo, tebėra svarbu, ir tai, kuo jie tikėjo, už ką kovėsi, galvas paguldė, apie ką svajojo, ko linkėjo mums, savo ainiams... Ar šis įsakymas šiandienėje Lietuvoje nėra nedovanotinai užmirštas?

Stasio Žumblo nuotr.

tais, kai priklausiau vokaliniam ansamblui „Diemedis“, kurį sudarėme keturiese - trys buvę Lietuvos radijo ir televizijos choro artistai giedoję, o aš skaičiau eiles. Lietuvoje jau buvo justu visuotinio troškimo išsivaduoti iš imperijos priespaudos dvasia, ja degiau ir aš, tad scenoje vietoj kaklaraiščio visuomet ryšėjau trispalvę tautinę juostelę, - ją iki koncerto pradžios neretai tekdavo subtiliai pridengti poezijos tekstų pluoštu rankose, kad koks partinis šulas nelieptų nusirišti. Tarp deklamuojamų tekstų visuomet perskaitydavau ir V.Kudirkos „Tautišką giesmę“, kurią dar šiukštu buvo viešai sieti su valstybine Lietuvos heraldika, tačiau tautos širdis ji įplieksdavo akimirksniu, - buvo nepaprastai gera matyti, kaip sulig kiekviena eilute salėje atsistodavo vis daugiau žmonių, ir man pabaigiant stovėdavo veik visa salė, išskyrus pirmąsias eiles, tradiciškai užsėtas valdžios ir grietinėlės...

Tačiau nemanykit, kad visada manieji kaklaraiščiai byloja tik didaktiškai. Retai kada kaklaryšį sąmoningai užsirišu šviečiamaisiais ar auklėjamaisiais tikslais - kitą sykį tenoriu žmogų pradžiuginti, ne žodžiais, o deklaratyviu kaklaraiščiu pasakyti, kad domiuosi juo ir jo reikalais, kad solidarizuojusi su jo prioritetais. Žmonėms tai be galo svarbu. Antai Baisogaloje į Žemės ūkio parodą, kurios atidarymo renginį vedžiau, atėjau ryšėdamas kaklaraištį, ant kurio - karvė, per įpjavą kaklaraištyje iškišusi judantį liežuvį... Pamatytumėt, kiek žmonėms tai sukėlė džiaugsmo!..

▶ Kaklaraištis - vienas būdų savąsias pažiūras ir savąjį orumą deklaruoti

- Apie jį mums kaip tik ir turėtų priminti Tėvo diena, ir labai džiaugiuosi, kad ši šventė Lietuvoje vis aktyviau ir visuotiniau švenčiama. Tai itin svarbu šiais laikais, kai visuotinėje sąmonėje nyksta jau net ir pati žodžio „tėvas“ prasmė. Ką jau kalbėti apie platesnius, gilesnius su Dievo įsakymais susijusius kontekstus, jei nūdienos socialinėje sandaroje tėvas, tėvystė kaip ir neegzistuoja: mama - Švedijoje, tėvas - Airijoje, vaikai pas močiutę Lietuvoje... Ką šiandien reiškia būti tėvu? Siųsti vaikui pinigų iš toli ir niekada nebūti šalia?..

Štai neseniai po Lietuvos rajonus važinėjau su „Poezijos pavasario“ renginiais... Su liūdesiu konstatuoju, kad kultūrinių renginių publiką sudaro veik vien moterys, - vyrų nėra, jie užsieniuose, uždirbinėja šeimai pinigus.

- Pratešiant kalbą apie patriotizmą - man labai gražus buvo jūsų mėginimas inicijuoti Lietuvos valiutą - litų kupiūras ir monetas - įamžinančio kaklaraiščio sukūrimą. Tik liūdna, kad šios idėjos įgyvendinti jums nepavyko. Negi paaiškėjo, kad tik jums vienam tai atrodo svarbu?

- Deja... O buvo kaip tik tas laikas, kai jau žinojome, kad lito neteksime, daugelis šią žinią apgalvėjome, galėjome ir nacionalinės valiutos, ir tiesiog gražių pinigų. Daugelis pasilikome smulkių kupiūrų atminimui, o man norėjosi dar ir tokiu būdu tuos ne vien nominalu brangius mums pinigus išsaugoti.

Ėmiausi iniciatyvos, buvo jau parengti ir tokių kaklaraiščių brėžiniai (vienas su monetų, kitas su banknotų paveikslėliais), buvo pateikta idėja Lietuvos bankui svarstyti... Derėjausi trejus metus, tačiau tuometinis Lietuvos banko valdytojas Reinoldijus Šarkinas akivaizdžiai nenorėjo nacionalinės mūsų valiutos įamžinti, nes vietoj mano sumanytų nusprendė išleisti kitokių kaklaraiščius: viename jų užrašytas skaičius 3,4528, reiškiantis lito ir euro santykį, o kitame - daug lėktuvėlių, jei tik atsimeinate, tokių, koks buvo pavaizduotas dešimties litų bankoto kamputyje. Net lito ženklo ant jų niekur nėra. Kolekcijoje juos turiu, bet imdamas į rankas liūdnai atsidūstu.

Panašiai nutiko ir su manąja idėja išleisti suvenyrinį kaklaraištį Lietuvos tūkstantmečio jubiliejaus proga - Lietuvos tūkstantmečio komisijos pirmininkas man pasakė, kad tokie kaklaraiščiai nebus išleisti dėl lėšų stokos. Na, tada aš išleidau tokį kaklaraištį savo lėšomis. Šilkas šiam kaklaraiščiu drauge su Lietuvos tūkstantmetį simbolizuojančiu Vyčio ženklu buvo specialiai išaustas žakardo technika Honkonge. Buvo pagaminta viso labo šimtas tokio kaklaraiščio egzempliorių, pusę jų pardaviau už du kartus didesnę kainą, nei man kainavo pagaminti, o likusius pasilikau dovanoms. Uždirbti neuždirbau, bet išlaidos visiškai atsipirko - penkias dešimtis kaklaraiščių išpardaviau akimirksniu, o tarp tų, kuriems tokį padovanojau, nesutikau nė vieno, kuris neapsidžiaugė. Vieną jų padovanojau Lietuvos prezidentui V.Adamkui, o jis atsidėkodamas padovanojo du, ryšėtus per savo prezidentavimą.

Beje, didžiudamasis galiu pasakyti, kad mano iniciatyva taip pat yra sukurtas suvenyrinis Lietuvos valstybės sienos apsaugos tarnybos kaklaraištis. Tiesa, jie padarė ne visai taip, kaip norėjau, - savosios tarnybos ženklą jie atspaudė pernelyg žemai - kaklaraiščio apačioje, todėl jį dėvinčiajam susisėgus švarką to ženklo nesimato.

- Taip pat savo lėšomis esate pasigaminę kaklaraištį, skirtą Lietuvos radijo devyniasdešimties metų jubiliejui?

- Taip, šis jubiliejus man buvo didžiulė šventė, nes Lietuvos radijuje esu išdirbęs keturiasdešimt ketverius metus - veik pusę jo egzistavimo laiko. Jubiliejaus iškilmėse daugelis Lietuvos radijo veteranų su pavydu žvilgčiojo į šį kaklaraištį, o ne vienas ir popikčiai nusistebėjo: „O kodėl aš tokio negavau?“ Teko prisipažinti, kad negavau ir aš - pats jį sau padovanojau.

- Nemanote, kad ateina laikas, kai dalį jūsų kolekcijos kaklaraiščių ir vėl dėvėti taps disidentiškai drąsu? Kai kurie, pavyzdžiui, su jūsų minėtaisiais bibliniais vaizdais, jau ir dabar, manau, daugeliui naujųjų Europos gyventojų gali pasirodyti įžeidžiami.

- Manau, kad tai tų įžeidžiųjų rūpestis, o ne mano. Aš lieku ištikimas sau - visiems tiems kontekstams ir vertybėms, kurios manėje glūdi nuo senovės. Nesuprantu naujosios mados visko bijoti - bijoti garsiai patvirtinti netgi tai, kuo viduje tvirtai esi įsitikinęs. Būti savimi ir nuosekliai laikytis įsitikinimų - mano šventa teisė. Na, o kaklaraištis - vienas būdų savąsias pažiūras ir savąjį orumą deklaruoti.

Stasys Banelis - savanoris, kultūros propaguotojas

Stasys Banelis buvo vienas iš tų, kuris kūrė nepriklausomą Lietuvos valstybę, gynė ją, o vėliau buvo aktyvus jos valstybingumo stiprintojas.

S.Banelis gimė 1897 m. rugpjūčio 3 d. Panevėžio apskrityje Piniavos valsčiaus Vilkapievių kaime. Carinės okupacijos metais baigė tris klases. Vokiečių okupacijos metais mokėsi privačiai ir baigė reporterių ir korespondentų kursus Kaune, įgijo raštvedybos specialybę. Pagal tikybą buvo katalikas.

Nuo 1919 m. vasario 19 d. iki 1921 m. gruodžio 3 d. kaip savanoris kovojo už Lietuvos nepriklausomybę. Vėliau dirbo Panevėžio šaulių rinktinėje raštvedžiu ir kuopos vadu. Kaip savanoris Panevėžio apskrityje Panevėžio valsčiaus Pinigėlių kaime gavo 11 ha žemės. S.Banelis buvo aktyvus laikraščių „Panevėžio balsas“ ir „Mūsų kraštas“ bendradarbis. Jis rašė straipsnius ir respublikiniams laikraščiams.

1918 m. vasario 16 d. atkuriamą nepriklausomą Lietuvos valstybę. Labai susiprėjo domėjimasis Lietuvos istorija, jos praeitimi. Buvo pradėti rinkti eksponatai, menantys Lietuvos istoriją. Tas procesas ypač vyko gimnazijose, pradinėse mokyklose. Panevėžio mieste gyveno nemažai žmonių, kurie turėjo privačias senienų kolekcijas. Tai buvo Jurgis Elisonas, Petras Bliumas, Jonas Moigis, Vladas Rozmanas ir kiti. Buvo nemažai inteligentų, kurie domėjosi krašto istorija. Vienas iš jų S.Banelis.

1924 m. Panevėžio mieste įsteigiama draugija „Gimtajam kraštui tirti“. Jos valdybos nariais buvo Vladas Rozmanas, Jurgis Elisonas, Ilja Gurvičius ir Petras Bliumas. Šios draugijos įstatai registruoti 1924 m. kovo 15 d. Draugijos registravimo posėdyje dalyvavo Panevėžio miesto ir apskrities viršininkas Vladas Rozmanas, Panevėžio apskrities valdybos pirmininkas Jurgis Bukėnas ir taikos teisėjas Pranas Daugvietis. Didelis istorijos mylėtojas buvo nuo 1923 m. Panevėžio mies-

► Savanoris Stasys Banelis. 1919 m.

to ir apskrities viršininku dirbęs Vladas Rozmanas. Minėta draugija ėmė rūpintis muziejaus įsteigimu Panevėžio mieste. 1924 m. birželio 2 d. Panevėžio miesto tarybos posėdyje svarstytas Panevėžio „Gimtajam kraštui tirti“ draugijos raštas dėl akmeninio namo Kranto Nr.25 nusavinimo iš Ničajienės ir jo perdavimo minėtai draugijai. 1924 m. šis pastatas nusavintas kaip istorinis paminklas ir valstybės turtas. Pastato remontas kainavo 5000 litų.

Atradus patalpas jau rimtai pradėtas svarstyti muziejaus įkūrimo klausimas. Muziejų ir įkūrė Panevėžio „Gimtajam kraštui tirti“

draugija. Tuo metu draugijoje buvo 165 nariai. Atidarymo iškilmės vyko 1925 m. sausio 18 d. Ta data skirta Klaipėdos sukilimo ir išdavimo dvejų metų jubiliejui.

Muziejui išikūrus, pirmuoju jo prižiūrėtoju tapo S.Banelis. Jis rimtai domėjosi krašto istorija. Dar tik muziejui kuriantis, Jurgio Elisono iniciatyva kraštotyrininkas mėgėjas S.Banelis buvo išsiųstas į Kauną ir ten mokėsi iš profesorius Tado Ivanausko asistentų bei preparatorių gaminti paukščių ir žvėrelių iškamšas, daryti žuvų ir kitų gyvūnų preparatus gamtos skyriaus ekspozicijai. Panevėžio muziejus per dvejų

metų laikotarpį sukūrė penkis skyrius: archeologijos - 700 eksponatų, numizmatikos - 2000 eksponatų, istorijos - 200 eksponatų, liaudies meno - 300 eksponatų, gamtos - 200 eksponatų. Bet tas turtas buvo laikomas mažose patalpose, visai netinkančiose eksponatams laikyti. Muziejus negaudavo reikalingos finansinės paramos. Nepaisant visko, muziejaus veikla buvo aktyvi nuo pat įkūrimo. 1925 m. muziejų applanke 7366 lankytojai. 1925 m. gauta 6363,92 lito lėšų. Jau 1925 m. muziejaus komisija vykdė kelis archeologinius kasinėjimus Pajuosčio dvare. Buvo kasinėjami pilkapiai. Aktyvi muziejaus veikla daug priklausė ir nuo S.Banelio iniciatyvos ir sumanumo. 1931 m. gegužės 1 d. S.Banelis skiriamas Panevėžio apskrities valdybos Statybos skyriaus raštvedžiu su 280 litų per mėnesį atlyginimu.

Jis tuo metu turėjo tris vaikus: sūnų Algirdą, gimusį 1924 m. liepos 26 d., Vytautą, gimusį 1926 m. vasario 26 d., ir jauniausią sūnų Algimantą, gimusį 1931 m. vasario 27 d. Kaip valstybės tarnautojas už vaikus jis gaudavo pašalpą - 20 litų per mėnesį. Šiame darbe jis išdirbo iki 1933 m. birželio 15 d. Iš darbo buvo atleistas savo paties prašymu.

1931 m. birželio 23 d. Panevėžio miesto statybos komisijos posėdyje S.Baneliui buvo leista statyti medinį gyvenamąjį namą ir medinį sandėliuką ant jo žemės Varpo gatvėje. Nuo mokesčio miesto savivaldybės naudai buvo atleistas kaip apskrities savivaldybės tarnautojas.

1932 m. Panevėžio muziejus gavo naujas patalpas fotografo Jono Žitkaus name. 1933 m. gruodžio 9 d. Revizijos komisija, susidedanti iš K.Juknevičiaus, daktaro Aleksandro Babianskio ir daktaro Antano Didžiulio, tikrino muziejaus finansinius dokumentus. Pinigai smulkoms išlaidoms buvo laikomi pas S.Banelį. Pas jį rasti 92 litai. 1933 m. muziejus turėjo 5010 litų pajamų ir 4195 litus išlaidų. Išlaidos - tai atlyginimai tarnautojams, butų nuo-

ma, kuras ir apšvietimas. Muziejaus veikla buvo įvertinta teigiamai ir jo prižiūrėtoju S.Baneliui už gerą darbą pareikšta padėka. 1934 m. nauju muziejaus prižiūrėtoju - vedėju paskiriamas Antanas Kasperavičius. S.Banelis ir toliau nenutraukė savo kraštotyrinės veiklos.

Jis aktyviai dalyvavo ir Panevėžio apskrities savanorių-kūrėjų sąjungos veikloje. 1928 m. išrinkta II Panevėžio apskrities savanorių valdyba. Jos pirmininku išrinktas Tadas Chodakauskas, o į valdybą išrinkti Stasys Balčas, Bronius Antanaitis, Pranas Aižinas ir S.Banelis.

S.Banelio nuopelnai buvo įvertinti ir kaip aktyvaus savanorio. 1930 m. kaip Panevėžio krašto savanoris jis vyko į suvažiavimą Kaune. 1931 m. prezidento Antano Smetonos dekretu S.Banelis apdovanojamas Vytauto Didžiojo ordino III laipsnio medaliu. Šis medalis skiriamas už nuopelnus sėkmingai dirbant valstybės tarnyboje. Pasireiškė ir aktyvia visuomenine veikla. Dalyvavo savanorių ugniagesių organizacijos veikloje. 1940 m. balandžio 30 d. S.Banelis išrenkamas Panevėžio kraštotyros draugijos valdybos nariu. Ši draugija ypač rūpinosi naujo Panevėžio kraštotyros muziejaus pastato statyba. Bet darbus nutraukė 1940 m. sovietinė okupacija. 1940 m. liepos 4 d. S.Banelis išrenkamas Panevėžio kraštotyros draugijos valdybos nariu.

1944 m., vengdamas represijų, S.Banelis pasitraukė į Vakarų. Vokietijoje dalyvavo Augsburg-Haunšteten tremtinių stovyklos komiteto veikloje. Vėliau persikėlė gyventi į Kanadą. Dirbo Toronto lietuvių namų valdybos vicepirmininku ūki reikalams. 1954 m. liepos 1 d. įsteigtas pirmasis šaulių padalinys tremtyje - Toronto šaulių klubas. Steigiamajame susirinkime dalyvavo ir S.Banelis. Savo aktyvia visuomenine veikla jis pasižymėjo ir emigracijoje. Tolesnis jo likimas nėra žinomas.

Elena MARKUCKYTĖ,
Donatas PILKAUSKAS

MONS. ALFONSO SVARINSKO IR LIETUVOS PARTIZANŲ ATMINIMO VAKARAS

Vilniaus mieto rotušė
2017 m. birželio 12 dieną (pirmadienį) 18 val.

- Dalyvauja vyskupas Jonas Kauneckas, filosofas prof. Vytautas Radžvilas, politologas dr. Vincentas Vobolevičius, mokytoja Marija Baltuškaitė, Lietuvos Nacionalinės premijos laureatas kompozitorius Algirdas Martinaitis.
- Pirmą kartą bus atlikta kompozitoriaus Algirdo Martinaičio oratorijos „Himnas Meilei“ dalis (skirta mons. A.Svarinsko atminimui).

2017 m. birželio 10-11 d. Klaipėdoje vyks tradicinė **LIETUVOS VAKARŲ KRAŠTO DAINŲ ŠVENTĖ**, skirta Mažosios Lietuvos lietuvių dainų šventės 90-mečiui.

Organizatorius **BARDAI LT**

DEŠIMTASIS NACIONALINIS BARDŲ FESTIVALIS **PURPURINIS VAKARAS** ANYKŠČIUOSE

2017 M. RUGPJŪČIO 17-19 D.

TIKETA

Su „Laisvalaikio“ kortele 20% nuolaida 2 bilietams

Generalinis partneras **Mercedes-Benz**

Festivalio viešbutis **NYKŠČIO NAMAI**

Nacionalinis bardų festivalis Anykščiuose **PURPURINIS VAKARAS**

GAJUS B. ČIRNAS